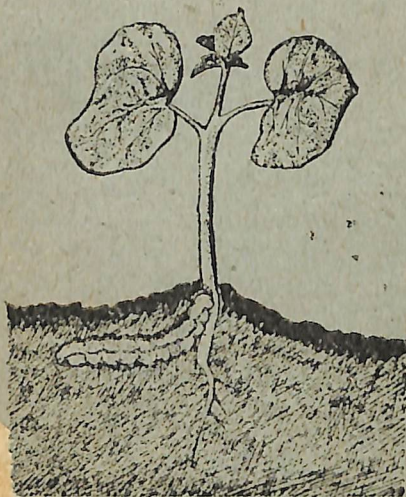

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍՀ ՀՈՂԺՈՂԿՈՄԱՏ
ԳՆՈՒՂԱՏՆՑ. ՎՆԱՍԱՏՈՒՆՆԵՐԻ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐՈՂ ԲԱԺԻՆ

Բ. ՍԱԼԱԽՅԱՆ

ԱԳՐՈՏԻՍԸ

ՅԵՎ, ՊԱՅՔԱՐ ՆՐԱ ԴԵՄ

632

U-13

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1937

04 AUG 2010

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍՀ ՀՈՂԺՈՂԿՈՄԱՏ
ԳՅՈՒՂԱՏՆՑ. ՎՆԱՍՏՈՒՆԵՐԻ ԴԵՄ ՊԱՅԳՈՐԹՅԱՆ ԲԱԺԻՆ

632

Ս-13

այս

Բ.ՍԱԼԱԽՅԱՆ

ԱԳՐՈՏԻՍԸ

ՅԵՎ. ՊԱՅԳԱՐ ՆՐԱ ԴԵՄ

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1937

Сельхозгиз, Ереван, 1937 г.

3

քար մղել: Այս պատճառով հարկավոր է ծանոթանալ նրան, ուսումնասիրել նրա բիոլոգիան և գտնել այն մոմենտը, յերբ ամենահարմարն է նրա դեմ պայքարելու համար: Այս գրքույկի նպատակն էլ հենց այդ է:

ԾԱՆՈթՈՒԹՅՈՒՆ ԱԳՐՈՑԻՍԻ ՄԱՍԻՆ

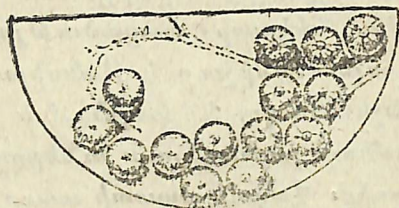
Ագրոտիսը պատկանում է թեփուկաթևավորների կարգին և գիշերաթիթեռների ընտանիքին ու տարածված է յերկրագնդի շատ մասերում:

Հայաստանում այս փնասատվով վարակված են բամբակացան չորս շրջանի այն հողամասերը, վոր ընկած են Արաքսի, Զանգվի և Սև-Ջրի ավերին և հարուստ են խոնավությամբ ու հումուսով: Ղամարլվում այդ գիծն անցնում է 15 գյուղից և ընդգրկում է մոտավորապես 500 հեկտար տարածություն, վորն սկսվելով Շոռլու-Դեմրչուց և Զանգիլարից՝ հասնում է մինչև Յուզա և կազմում է տեղ-տեղ յերկու կիլոմետր լայնություն ունեցող մի ընդհանուր մասսիվ: Վաղարշապատի տասը գյուղում վարակված է մոտ 350 հեկտար տարածություն, վորը Զանգվի արևմտյան ափից ձգվում է յերկու ուղղությամբ. առաջինն սկսվելով Շոռլվից՝ անցնում է Ղարաղջլաղ, Ռահիմաբադ և Մեհմանդար և հասնում մինչև Խաթունարիսներն ու Քյուլանլու, իսկ մյուսը տարածվում է ներքին և վերին Զեյվաններից մինչև Արշալույս, Դոխս, Ֆրանգանոց, Մուղան և Սամաղաթ: Հոկտեմբերյանի շրջանի չորս գյուղում վարակված է մոտ

250 հեկտար տարածութիւն, իսկ Վեդու շրջանի վեց գյուղում՝ 200—250 հեկտար:

Բացի այս շրջաններից, ագրոտիսով վարակված են նաև Յերևանի, Լենինականի, Իջևանի, Ալլահվերդու և Կոտայքի մի քանի գյուղերի դաշտերը:

Ագրոտիսը պատկանում է միջատների այն խմբին, վորն ունի կյանքի լրիվ ձևափոխութիւն (մետամորֆոզա), այսինքն՝ միջատը ձվից դուրս գալուց մինչև հասուն դառնալը մի քանի ստու-

Նկ. 1. Ագրոտիսի թիթեռի ձվեր՝ մեծացրած

գիա յե անցնում, վորոնցից վոչ մեկը նման չե մյուսին: Այսպես, որինակ՝ եգ թիթեռի ածած ձվից թրթուր է դուրս գալիս, վորը մուլախոտերով և կուլտուրական բույսերով է սնվում, հինգ անգամ մաշկը փոխում է ու հետո դառնում հարսնյակ, ապա՝ թիթեռ, վորը բեղմնավորվում, ձու յե ածում և ելի նույնն է կրկնվում: Հիշ-

ված ձևափոխութիւնից ամեն մեկն ուի արտաքին տարբեր ձև:

Ձվից նոր դուրս յեկած թրթուրը շատ փոքր է, բայց, սնվելուն գուզընթաց, հեռոգհետե մեծանում է: Վերջին հասակում նրա յերկարութիւնը լինում է 30—40 միլիմետր, իսկ հաստութիւնը՝ ութ միլիմետր: Թրթուրն ունի ութ գույգ վոտք, վորոնցից յերեք գույգը կրծքային են, իսկ հինգը՝ վորային: Մարմինը սև-մոխրագույն է ու փայլուն, փորի տակը բաց գույնի յե: Մարմնի վրա կան հազիվ նկատելի սակավաթիվ մազիկներ, իսկ կողքերին ունի սև կետեր: Գլխի վրա, առջևի կողմից յերկու սև գիծ կա, վորոնք միանալով կազմում են մի յեռանկունի: Թրթուրներն իրար ուտելու սովորութիւն ունեն և մի բույսի վրա խմբված լինելու դեպքում ուժեղները թույլերին ուտում են:

Ագրոտիսի հարսնյակը փայլուն գորշ-շագանակագույն է և 18—25 միլիմետր յերկարութիւն ունի: Մարմնի վերջավորութիւն վրա լավ կազմավորված յերկու փշիկ կա, վորոնց ձևից և մեծութիւնից հարսնյակը զանազանվում է այլ միջատների հարսնյակներից:

Վնասատունն ձմեռն անց է կացնում հողի վերին շերտերում՝ 10—27 սանտիմետր խորության մեջ, տարբեր հասակի (գլխավորապես չորրորդ և հինգերորդ) թրթուրի վիճակում, ինչպես և իբրև հարսնյակ, ըստ վորում մշակված և փափուկ հողերում թրթուրը 12—15 և ավելի սանտիմետր խոր է գնում, իսկ անմշակ և կարծր հողերում ձմեռումը տեղի յե ունենում հողի վերին շերտերում՝ մոտավորապես 5—7 սանտիմետրի վրա: Գարնան տաք յեղանակներն սկսվելուն պես ձմեռող թրթուրները դուրս են գալիս ձմեռած տեղերից և սկսում են սնվել մոլախոտերով ու այլ բույսերով: Մի վորոշ ժամանակ սնվելուց և հինգերորդ անգամ մաշկը փոխելուց հետո, հողի մեջ հատուկ բնիկ «որորոց» են սարքում և այնտեղ հարսնեկավորվում: Վնասատունն հարսնյակի վիճակում մնում է 15—18 օր, նայած կլիմայական պայմաններին, վորից հետո տեղի յե ունենում առաջին սերնդի թիթեռների թռիչքը:

Դուրս յեկած թիթեռները ցերեկները թափնրվում են բույսերի և հողի կոշտերի պրանքում, իսկ գիշերները թռչում, կերակրվում են մոլախոտերի ծաղիկների նեկտարով ու զուգավորվում: Հարսնյակից դուրս գալուց չորս-հինգ օր հետո

թիթեռներն սկսում են ձու ածել: Ածած ձվերի քանակը լինում է տարբեր և ամենաշատը մինչև 3250 հատ: Ձվադրումը գլխավորապես կատարվում է մոլախոտերի և հատկապես այն տեսակների վրա, վորոնք տարածվում են հողի յերեսին, ինչպես, որինակ՝ պտտատուկը, յեղանեղուն, ավելուկը և այլն: Բացի մոլախոտերից, ագրոտիսի թիթեռն իր ձվերն ածում է նաև կուլ-

Նկ. 2. Ագրոտիսի թրթուր

տուրական բույսերի վրա, բայց ավելի հաճախ՝ մոլախոտերի վրա, գլխավորապես տերևի տակի կողմից, հատ-հատ, 1-2-ից վորչ ավելի:

Ձվադրումից 5-6 օր հետո ածված ձվերից դուրս են գալիս ագրոտիսի փոքրիկ թրթուրներ, վորոնք սկզբում սնվում են բույսերի վրա, բայց առաջին մաշկափոխությունից հետո ցերեկները պահվում են հողի տակ և յերեկոյան դուրս

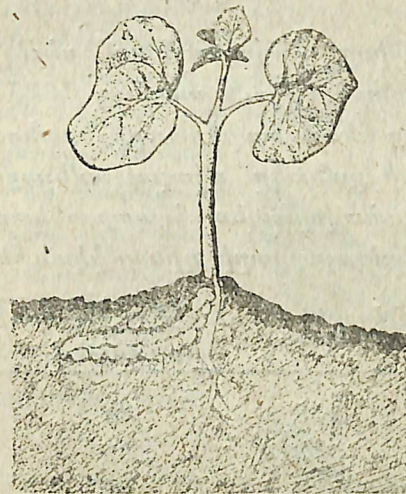
գալիս ու սկսում են վնասել արդեն ծլած կուլ-
տուրական բույսերը:

Թրթուրները վնասում են բամբակենին՝
ցանքից սկսած մինչև յերրորդ և չորրորդ տե-
րևների դուրս գալը: Մեծ վնաս են հասցնում
նոր ծլած բամբակենուն, կտրելով նրանց արմա-
տավզիկը, վորից ցողունիկները լուցկու կոթերի
նման ցցված մնում են հողի մեջ: Բացի դրանից,
նրանք ուտում են նաև նոր ցանված հնգերը,
վորոնց մի մասը շատ վնասված չլինելու պատ-
ճառով ծիլ և տալիս, վորոնց շաքիլային տերև-
ների վրա հատկանշական միատեսակ ծակեր կան:
Այդպիսի բույսերի կտրելի յե հանդիպել ագրո-
տիսով վարակված դաշտերում գրեթե ամեն
քայլափոխին:

Բույսերը վնասելուց հետո Թրթուրները
թագնվում են հողի մեջ, կտրված բույսից վոչ
շատ հեռու, վորտեղից շատ հեշտությամբ կարե-
լի յե նրանց հայտաբերել: Թագստոցից հայտա-
բերվելիս Թրթուրները մի քանի վայրկյան կուչ
յեկած մնում են և հետո դարձյալ թագնվում
հողի մեջ: Թրթուրներն առանձնապես մեծ վնաս
են հասցնում չորրորդ և հինգերորդ մաշկափո-
խության ժամանակ, յերը նրանք դառնում են
սարսափելի շատակեր: Նրանց տված վնասի
չափը կախված է նրանից, թե ավյալ հողամա-

սում Թրթուրների խտությունը մեկ քառակուսի
մետրի վրա վորքան է:

Ագրոտիսը Հայաստանում ունենում է տա-
րեկան յերեք սերունդ, վորից մեծ վնաս են
պատճառում մասամբ ձմեռող և, մասնավորապես,
առաջին սերնդի Թրթուրները: Վնասող առաջին

Նկ. 3. Ագրոտիսի Թրթուրի տված վնասը

սերնդի Թրթուրներն սկսում են յերևալ մայիսի
սկզբներին և վերջանում են հունիսի հնգին:
Համարվի շրջանում ագրոտիսը բամբակենու վրա
յե անցնում ապրիլի 25—28-ից, ըստ վորում
համեմատաբար ավելի շուտ՝ Նարիմանլի (Ու-
լուխանլու) յենթաշրջանի Շուլու-Դեմրչի, Զան-

գիլար և Ն. Նեշրլու գյուղերում, և շարունակում
է ֆնասել մինչև մայիսի վերջը կամ հունիսի
5—8-ը: Հաջորդ յերկու սերունդը կուտուրական
բույսերին ֆնասել չեն կարող, այլ սնվում են
մուլախոտերով:

Ագրոտիսը Հայաստանում սկսել է անտե-
սական նշանակութուն ստանալ 1925—26 թվե-
րից, վորից հետո տարեցտարի նրանով վարակ-
ված հողերի քանակը գնալով աճելացել և այժմ
հասել է մոտավորապես հազար հեկտարի: Նրա
զեմ տարված պայքարի զինամիկան հետեյալն է.

Տարիներ	Վարակված և հեկտար	Բիմիական պայքար և մզված (հեկ.)	Փչացել և (հեկտար)
1928	139	38	50
1929	373	233	43
1930	150	123	25
1931	475	401	10
1932	325	223	80
1933	1215	1016	115
1934	1120	905	120
1935	613	538	—
1936	901	901	4
Ընդամենը՝	5311	4378	447

Ինչպես վերևում ասացինք, ագրոտիսն ամեն
տարի սխտեմատիկ կերպով յերևում ու ֆնասում
է բամբակացան շրջանների գրեթե միշտ միև-
նույն հողամասերը: Այս յերևույթի պատճառը
խոնավության առկայությունն է: Բայց սրանից
վոչ պակաս կարևոր դեր է խաղում նաև մուլա-
խոտերի առկայությունը: Հիշյալ դաշտերը հա-
րուստ լինելով խոնավությամբ՝ զարնանը վար-
վում են անհամեմատ ուշ (յերբեմն մինչև մայիսի
15-ը), քան հարևան չոր հողերը, և այս պատ-
ճառով էլ յերկար ժամա-
նակ մնում են ծածկված
մուլախոտերով: Այս հան-
գամանքը, նույնպես և
խոնավության առկայու-
թյունը, մեծապես նպաս-
տում է ագրոտիսի զար-
գացմանը, վորովհետև
թրթուրները գտնվում են
նպաստավոր պայման-
ներում և ապահովված
են առատ կերով, իսկ
թիթեռներն էլ ունեն
ձվադրման համար հար-
մար վայր: Անհրաժեշտ է այս վերջին հանգամանքը
նկատի ունենալ և ամեն միջոց ձեռք առնել միշտ
վարակվող հողամասերում այգալիսի պայմաններ
չստեղծելու համար:

Նկ. 4. 1 եգ թիթեռ,
2—արու թիթեռ

ՊԱՅԳԱՐԻ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԸ

Զնայած այն հանգամանքին, վոր ագրոտիսի դեմ կիրառվող պայքարի միջոցառումները բավական ուսումնասիրված են, բայց, հակառակ դրան, մինչև որս ել այդ վնասատուից ամեն տարի շոշափելի վնաս է ստացվում: Այս յերեւոյթի պատճառն այն է, վոր ագրոտիսի դեմ կիրառվող պայքարն ավելի շուտ կոմպանիոն բնույթ է կրում և պայքարի ամբողջ կոմպլեքսը չի գործադրվում: Փաստ է, վոր մեզ մոտ մինչև այժմ ել կիրառվում է միայն պայքարի քիմիական ձևը, այն ել շատ ուշացված, իսկ մյուս պրոֆիլակտիկ և կանխիչ միջոցառումների վրա վոչ մի ուշադրություն չի դարձվում:

Ագրոտիսի դեմ կիրառվող ձեռնարկումները բաժանվում են յերեք խմբի, ագրոսեխնիկական, մեխանիկական յեւ քիմիական, վորոնց վրա անհրաժեշտ է կանգ առնել մանրամասն կերպով:

ՊԱՅԳԱՐԻ ԱԳՐՈՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԸ

Պայքարի այս ձևի նպատակն է ստեղծել այնպիսի պայմաններ, վորոնք արգելք հանդիսանան տվյալ վնասատուի մասսայական բազմացման

և, մյուս կողմից՝ հնարավորություն տան բույսին լավ դարգանալ և աճել: Այդ ձեռնարկումները հետևյալներն են:

ա. պայխար մոլախոտերի դեմ

Մոլախոտերը հանդիսանում են ագրոտիսի և այլ վնասատուների համար իբրև կեր և ձվադրման ամենահարմար ու ապահով վայրը: Բացի այդ, նրանք կուտուրական բույսերի թշնամին են, խլում են նրա ջուրն ու սնունդը: Այս պատճառով անհրաժեշտ է բոլոր միջոցներով կովել մոլախոտերի դեմ և արմատախիլ անել դաշտերից: Մոլախոտերի դեմ պայքարելու համար հարկավոր է կիրառել հետևյալը.

1. Դաշտերի միջնակները և առուների ու ճանապարհների յեզերքին յեղած հողակտորները վարել, բահով փորել կամ քեթմենով քաղհանել:

2. Քաղհանված մոլախոտերն անպայման հեռացնել դաշտից և գործածել իբրև կեր, կամ այրել:

3. Նոր ոգտագործվող հողերը վարելիս մոլախոտերի արմատները հավաքել և հեռացնել:

4. Այնտեղ, ուր հնարավոր է, կատարել ձմեռվա արաթ: Այս միջոցառումը, բացի մոլախոտերի դեմ կովելուց, մեծապես կնվազեցնի

աշխատեղ ձմեռող թրթուրների և հարսնյակների
թիվը:

5. Ամառվա ընթացքում սիստեմատիկ կեր-
պով հնձել առուների ափերին և դաշտերի յե-
ղերքին բուսող մոլախոտերն ու չթողնել, վոր
սերմակալին:

6. Առուների յեղերքի մոլախոտերը սիստե-
մատիկ կերպով սրսկել մինչեղաթթվային նատ-
րիի 3 տոկոսյա, եմուլսոյի (ТЗЭС—1 մարկայի)
5 տոկոսյա, կամ ծծմբական թթվի 5 տոկոսյա
լուծաթով:

բ. Յ ռ ա հ ե ռ կ

Բարձր բերք ստանալու, փասսատուների դեմ
կռվելու և մոլախոտերը վոջնչացնելու՝ գործում
մեծ նշանակություն ունի աշնան խոր հերկը:
Խնչպես վերն ասացինք, ագրոտիսը ձմեռն անց
ե կացնում հողի մեջ իբրև թրթուր և հարսնյակ:
20 սանտիմետր և ավելի խոր հերկ կատարելով՝
մենք, նախ՝ նրանց մի մասը մեխանիկորեն
վոջնչացնում ենք և, յերկրորդ՝ հողի շերտերի
դասավորությունը քանդելով՝ մյուս մասին զրը-
կում ենք հոնգիստ ձմեռելուց:

գ. Յ ա ն ի ժ ա մ կ ե տ ր

Մեծ նշանակություն ունի ագրոտիսով վա-
րակված հողամասերում ցանք անելու ժամկետը:

Մեր բամբակացան շրջանների այս փաստովով
վարակված հողերն ուշ չորանալու պատճառով
10—15 որ ուշ են ցանվում քան նրանց հարևան
հողերը, վորի համար ել այդտեղ բամբակենու
ծլելը գոլգաղիպում է ագրոտիսի առաջին սե-
րնդի թրթուրների մասսայական յերևնալուն,
վորից և շատ է տուժում: Այսպիսի բան տեղի
չեր ունենա, յեթե հնարավոր լիներ տվյալ հո-
ղամասերում ցանքը մի քանի որով առաջ գցել
և այդ կատարել չոր հողերի հետ միաժամանակ:
Վորովհետև յերկար տարիների փորձը ցույց է
տվել, վոր հիշված դաշտերը գարնանը շատ ուշ
են ցամաքում և վարելու պատրաստ են լինում
10—15 որ ավելի ուշ, քան չոր հողերը այդ
պատճառով նպատակահարմար է այդտեղ վարը
կատարել աշնանը, իսկ գարնանը ցանքս անել
վաղ կրկնավարից, իսկ շատ փափուկ հողերում
խնամքով փոցխելուց և դիսկելուց հետո:

Մյուս կողմից՝ անհրաժեշտ է այնպիսի
միջոցներ ձեռք առնել, վոր հիշված հողամասե-
րում հնարավոր լինի բամբակենու ծլլերն
ստանալ միաժամանակ և արագ: Այս նպատա-
կով, հարկավոր է նման դաշտերում ցանվելիք
հունդը նախապես ախտահանել ծծմբական թրթ-
վով: 1934 թվին կատարված փորձերը ցույց
տվին, վոր ծծմբական թթվով ախտահանված

1271
37

հնգերը 4—5 որ շուտ են ծլում քան չախտահան-
վածները: Այս միջոցառումները (աշնանավար և
հնգերի խխտահանում) կիրառելով՝ մենք բամ-
բակենու ծլելը 15—20 որով առաջ կգցենք և
այսպիսով ագրոտիսի մասսայական զարգացման
ժամանակ դաշտերում կունենանք բարձր և ուժեղ
բույսեր, վորոնք փաստառուն ֆնասել չի կարո-
ղանա:

Պայքարի հիշված ձևերը կարևոր նշանակու-
թյուն ունեն ագրոտիսի դեմ կռվելու գործում,
հենց այս պատճառով էլ հարկավոր է նրանց վրա
ուշադրություն դարձնել և կյանքում կիրառել:

ՊԱՅՔԱՐԻ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԸ

Դիմիական պայքարի ելությունն այն է,
վոր ագրոտիսի կերը տարբեր թույներով թու-
նափորում ենք և այսպիսով մահ առաջացնում:
Մեզ մոտ գործադրվում է թունավորված գրավ-
չանյութ ցրելու մեթոդը, վորի հաջողութունը
(լավ արդյունք տալը) կախված է գրավչանյութը
պատրաստելու վորակից և, մասնավորապես,
պայքար մղելու ժամկետից:

Գրավչանյութ պատրաստելու տեխնիկան
հետևյալն է. փայտե տաշտակի, իսկ տաշտակ
չլինելու դեպքում՝ տաշտում պատրաստված վոչ

խոր փուխի մեջ պահանջված քանակությամբ
մանր աղացած քուսպ լցնել, մի ամանի մեջ լուծել
համապատասխան քանակությամբ թույն և մաս-
մաս ածել փոված քուսպի վրա ու ձեռքով ան-
ընդհատ խառնել, մինչև վոր ստացվի փոխնձի
նման մի զանգված: Պատրաստված գրավչանյութը
(փոխնձը) կոշտեր չափի ունենա և վոչ էլ
շատ ջրալի լինի կամ չոր: Փոխնձը վորակով է
հաշվվում այն դեպքում, յերբ ձեռքում սեղմելիս
գոնդ է դառնում, իսկ գետին գցելիս՝ ցրվում:

Մի հեկտարի համար հարկավոր է ծախսել
40 կիլո մանր աղացած քուսպ և մի կիլո մկնդե-
ղաթթվային նատր կամ դրա փոխարեն յերկու
կիլո փարիզյան կանաչ: Վերջին ժամանակներս
սկսվել են գործադրվել ֆտորային միացություն
ունեցող թույներ, մասնավորապես կայծքարա-
ֆտորային նատր, վորը լավ արդյունք է տալիս:
Այս թույնը գործածելիս հարկավոր է հեկտարին
ծախսել յերկու և կես կիլո:

Գրավչանյութի դրական արդյունքը մեծ
մասով կախված է նաև գործածված թույնից:
Համեմատաբար ավելի լավ արդյունք կտա այն
թույնը, վոր լրիվ կերպով լուծվում է ջրում:
Այս պատճառով էլ, յեթե ձեռքի տակ կա և՛ մկնդե-
ղաթթվային նատր, և՛ փարիզյան կանաչ, հարկա-
վոր է ընտրել առաջինը, վորովհետև փարիզյան

կանաչը ջրում չի լուծվում: Փարիզյան կանաչ գործածելիս լավ կլինի նախապես լուծել սպիրտում և նոր գործածել, իսկ յեթե սպիրտ չկա և ձեռքի տակ կա միայն փարիզյան կանաչ, այդ դեպքում գրավչանյութը պետք է պատրաստել հետևյալ ձևով. կշռված քուսպն ու փարիզյան կանաչը խնամքով խառնել իրար, հետո մաս-մաս ջուր ավելացնել և ձեռքով անընդհատ խառնել, մինչև վոր համապատասխան փոխինձ ստացվի: Քառասուն կիլո քուսպի ալյուրի համար հարկավոր է ծախսել 2 կիլո փարիզյան կանաչ և 24—25 լիտր ջուր գործածել:

Գրավչանյութը պետք է պատրաստել ցրելուց անմիջապես առաջ և ցրել միայն յերեկոյան, վորովհետև ավելի շուտ ցրելիս արեգակի ազդեցության տակ կչորանա և իր գրավչությունը վորոշ չափով կկորցնի*): Վարակված հողամասը բուժելիս պետք է գրավչանյութը ցրել միանգամապես և զգուշանալ բամբակենու վրա զցելուց, վորովհետև դրանից կարող է այրվածքներ առաջանալ բույսի վրա:

*) 1935 թվին ընկ. Գ. Յեսայանի ինիցիատիվով Ղամարվի շրջանում մի քանի գյուղում վորձի համար գրավչանյութի հետ խառնվեց նաև դոշաբ: Դիտողությունները ցույց ավին, վոր այս հավելումը բավական լավ ազդեց, վորովհետև գրավչանյութը խոնավությունը պահեց բավական յերկար (4—5 ուր ավելի): Հեկտարին ծախսվեց յերեք կիլո դոշաբ:

Քիմիական պայքարի արդյունքը, ինչպես ասացինք, մեծ չափով կախված է գրավչանյութի վորակից և պայքարի ժամկետից: Ի՞նչ արդյունք կարող է տալ այն գրավչանյութը, վորի մի մասը, վատ պատրաստված լինելու պատճառով, չի միացել թուֆնի հետ, կամ այն դեպքում, յերբ պայքարը բամբակենու մասսայական ծլելու ժամանակ է մղվում: Ի հարկե՝ նման «պայքարը» վոչ մի լավ արդյունք չի կարող տալ այն պատճառով, վոր ագրոտիսը գտնվելով բամբակենու թարմ ծիլերով ծածկված դաշտի մեջ՝ ավելի շուտ կնախընտրի բամբակն ուտել, քան թե գրավչանյութը: Այսպիսի ժամանակ պայքար մղելն ավելի շուտ ինքնախաբեկություն է և զուր աշխատանք:

Պիտի ասել, վոր մեզ մոտ պայքարը գեռևս հիշյալ ձևով է մղվում: Սրա պատճառն այն է, վոր բրիգադավորը կամ շարքային կոլտնտեսական իր դաշտում ագրոտիսի գոյություն մասին իմանում է միայն այն ժամանակ, յերբ բամբակենու մեծ մասը փաստվել է: Մինչև բուժանյութերը գյուղ բերելը և պայքար կազմակերպելն անցնում է այնքան ժամանակ, վոր այլևս գրավչանյութ ցրելը դառնում է ավելորդ:

Գրավչանյութ ցրելու ամենահարմար ժամանակը հաշվվում է ցանքից 2—3 ուր հետո և ծլելուց առաջ: Այս ժամանակ թրթուրները

զրկված լինելով կերից (մոլախոտերը չորացել են, իսկ բամբակենու ծիլերը դեռ չկան)՝ ստիպված կլինեն ուտել տրված գրավչանյութը և մահանալ: Այս պատճառով անհրաժեշտ է ագրոտիսով վարակված դաշտերն ամեն տարի վաղ զարնանը սիստեմատիկ կերպով հետազոտել և ագրոտիս յեղած դեպքում (քառակուսի մետրի վրա 2—3 հատ) պայքարն անմիջապես սկսել, առանց մի որ կորցնելու:

Բացի պայքարի հիշված ձևից, լավ արդյունք կտա նաև կանաչ գրավչանյութի ոգտագործումը: Վորովհետև ագրոտիսի թրթուրները նախընտրում են սնվել կանաչ բույսերով, այս պատճառով նպատակահարմար է վարակված հողամասերում, վարից անմիջապես հետո, բազմաթիվ տեղերում փոքրիկ կույտերով փռել նոր քաղած կանաչ խոտ (կարելի յե գործածել մոլախոտ) և քյն թունավորել փարիզյան կանաչով կամ մկնդեղաթթվային նատրով՝ մեկ դույլ ջրում լուծելով 60—65 գրամ: Մեկ հեկտարի համար 30—50 կիլո մոլախոտը բավական է:

Միաժամանակ պետք է նույն թուններով սրսկել դաշտի միջնակների և առվի յեզրերին յեղած մոլախոտերը:

Պայքարի տեղութայն ընթացքում մարդկանց և անասունների հնարավոր թունավորման

կամ այլ դժբախտ դեպքեր կանխելու նպատակով, անհրաժեշտ է ձեռք առնել հետևյալ միջոցառումները.

1. Գրավչանյութ պատրաստող աշխատակիցներին նախապես ծանոթացնել գործածվող նյութերի թունավոր հատկութայն հետ, ձեռքերին վերք ունեցող մարդկանց արգելել մասնակցել գրավչանյութ պատրաստելու և ցրելու աշխատանքներին.

2. Գրավչանյութ ցրած հողամասերի շորս անկյունին հատուկ դրոշակներ տնկել և Գյուղխորհրդի միջոցով գյուղի մի քանի աչքի ընկնող տեղում հայտարարություն փակցնել, վորտեղ հիշել թունավորված դաշտի կամ սառնայի անունը և նախազգուշացնել այդտեղ անասուն արածեցնելու վտանգի մասին.

3. Թունավոր գրավչանյութ պատրաստելու համար գործադրված բոլոր ամանները խնամքով մաքրել և ապա գործածել այլ նպատակներ համար.

4. Գրավչանյութ պատրաստելու վայրում գետինը խնամքով քերել ու գրավչանյութի մնացորդն ավել և հորել: Ավելացած թունները պետք է հանձնել պահեստ և անպայման պահել փակի տակ:

ՊԱՅՔԱՐԻ ՄԵԽԱՆԻԿԱԿԱՆ ՁԵՎԵՐԸ

Պայքարի վերև հիշված ձևերին գուզլնթաց, ցանկալի յե կիրառել նաև պայքարի մեխանիկական մեթոդները, վորոնք ժամանակին գործադրելու գեպքում կստացվի դրական արդյունք: Մեխանիկական պայքարի նպատակն է, մի կողմից՝ վոնչացնել առկա ֆուսատուների քանակը, և, մյուս կողմից՝ արգելել նրանց մուտքը նոր և դեռ չվարակված հողամասեր: Այդ միջոցառումները հետևյալն են.

ա. քրքուրներ անոճով հավաքելը

Պայքարի այս ձևը պետք է կիրառվի այն գեպքում, յերբ դաշտում նկատվում են ագրոտիսի հասցրած ֆնասներ: Խնչպես ասացինք, թըրթուրները սովորաբար բույսն ուտելուց հետո կուշ են գալիս ֆնասված բույսի արմատի մոտ՝ հողի մեջ, մինչև յերեկո. այս պատճառով ել, հենց վոր նկատվում են կտրված բույսեր, անմիջապես նպետք է սկսել թրթուրները ձեռքով հավաքելու աշխատանքը: Վորովհետև այդ ժամանակ բամբակենու բույսերը շատ նուրբ են և հեշտությամբ կջարդվեն, այս պատճառով պետք է շատ զգուշ լինել:

Ձեռքով թրթուր հավաքող կոլտնտեսական-

ները հետները դույլեր կամ շշեր պետք է ունենան և հավաքած թրթուրը մեջը լցնեն: Վորպեսզի հավաքված թրթուրներն ամաններից դուրս չգան և չփախչեն, հարկավոր է նրանց մեջ քիչ ջուր ածել: Հավաքած թրթուրները պետք է վոնչացնել վոտքով տրորելով կամ այրելով: Նրանցով կաքելի յե նաև հավ կերակրել:

բ. արգելիչ առուներ պատրաստելը

Ագրոտիսի թրթուրների մեկ դաշտից մյուսն անցնելն արգելելու նպատակով, հարկավոր է նրանցով վարակված հողամասն արգելիչ առուներով շըջապատել: Այդ առուները պետք է ունենան ուղղահայաց պատեր՝ մոտ 35—40 սանտիմետր խորությամբ և 25—30 սանտիմետր լայնությամբ, վորոնց մեջը գրավչանյութ ցրել: Ցանկալի յե այդ նպատակի համար գինաքաշ առուներ հանել, վորոնց մեջ գրավչանյութ դնել հարկավոր չի, վորովհետև թրթուրներն ընկնելով այդտեղից հոսող ջրի մեջ՝ կմահանան:

գ. քիթեռների վորսը

Բավական գործնական նշանակություն ունի ագրոտիսի թրթուրների վորսը դոշաքի տաշտակների միջոցով: Այս բանին նպաստում է այն

հանգամանքը, վոր ագրոտիսի, ինչպես և գիշերային այլ փնտառողների թիթեռները հակում ունեն դեպի սուր ու թթու հոտ արձակող նյութերը: Այս նպատակով պատրաստում են փայտե կամ թիթեղե տաշտակներ՝ 50 սմ յերկարությամբ, 30—35 սմ լայնությամբ և 7—9 սմ բարձրությամբ, մեջը դռնաբ կամ այլ քաղցր նյութ (melacca) են լցնում և 2, 3 մաս ջուր խառնում ու տնկում գաշտում, հողից մեկ մետր բարձր: Վորպեսզի դռնաբը թթու հոտ արձակի, մի քիչ թթիվոր պետք է ավելացնել վրան:

Տաշտակների ոգտագործումը պետք է համընկնի ագրոտիսի թիթեռների թռիչքի ժամկետի հետ: Մեր պայմաններում անհրաժեշտ է այդ կիրառել մարտի յերկրորդ կեսից մինչև հուլիսի վերջը: Տաշտակներն ոգտագործելիս անհրաժեշտ է հաճախակի ստուգել և ջուրը գոլորշիանալիս ելի ավելացնել, իսկ ամիսը մեկ անգամ՝ նոր դռնաբ լցնել: Յուրաքանչյուր վարակված հողամասում 3—4 տաշտակ պետք է տնկել, իսկ ամեն մեկ տաշտակին մի սեզոնում գործածել 1—2 կիլո դռնաբ:

Ահավասիկ ագրոտիսի դեմ պայքարելու միջոցառումների կոմպլեքսը, վորի ժամանակին կիրառումը շատ դրական արդյունք կտա:

Պատ. խմբագիր՝ Լ. Բեկհովսեֆյան

Տեխ. խմբ.՝ Խ. Ա. յ վ ա ղ յ ա ն

Սրբագրել՝ Գ ա ռ. Հ ա կ ր յ ա ն

Գլավիտի լրագոր Ք 1174. հրատ. Ք 425, պատ. 356, տիրաժ 1500

Հանձնված է արտագրության 11 ապրիլի 1937 թ.

Ստորագրված է տպելու 4 մայիսի 1937 թ.

Գյուղհրատի տպարան. Յերեան, Նալբանդյան 11

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0295284

ԳԻՆԸ 30 ԿՈՊ.

240

17788

Նարկոմзем Արմ. ССР

Б. Салахян

Агротис
и борьба с ним

Сельхозгиз, Ереван, 1937 г.